

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Кафедра кримінального процесу

**СКЛАДАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-
РОЗПОРЯДЧИХ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ
ДОКУМЕНТІВ У ПРАВООХОРОННІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для підготовки до практичних занять та самостійної роботи
здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 26 «Цивільна безпека»
зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»

Одеса

2024

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 26 грудня 2024 р.)*

Укладачі:

Торбас О.О., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1465-4238>

Ракіпова І.В., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2456-0515>

Дикий О.В., кандидат юридичних наук, доцент, декан Факультету кібербезпеки та інформаційної діяльності, доцент кафедри кримінального процесу

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9659-9350>

Стоянов М.М., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4948-3288>

Мандриченко Ж.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9114-3044>

Сидорчук В.В., доктор філософії в галузі права, старший викладач кафедри кримінального процесу

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8457-1633>

Рецензенти:

Подобний О.О. – д.ю.н., професор, завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Міжнародного гуманітарного університету;

Цехан Д.М. – д.ю.н, професор, професор кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія».

- С 43 Складання організаційно-розпорядчих та процесуальних документів у правоохоронній діяльності:** метод. реком. для підготовки до практ. занять та самост. роботи здобув. другого (магістрського) рівня вищ.осв. галузі знань 26 «Цивільна безпека», спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність» [Електронне видання] / уклад.: Торбас О.О., Ракіпова І.В., Дикий О.В., Стоянов М.М., Мандриченко Ж.В., Сидорчук В.В.; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса, 2024, 76 с. URL:

Методичні рекомендації призначені для здобувачів вищої освіти ступеня магістра у галузі знань 26 «Цивільна безпека» зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» з метою закріплення лекційного матеріалу і підготовки до практичних і самостійних занять з дисципліни «Складання організаційно-розпорядчих та процесуальних документів у правоохоронній діяльності». Містять завдання до практичних занять та самостійної роботи.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПІД ЧАС ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ	9
Тема 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ, ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ.....	11
Тема 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ СКЛАДАЮТЬСЯ НА ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	16
Тема 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	22
Тема 4. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	27
Тема 5. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ПРОВЕДЕННЯМ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	35
Тема 6. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ СКЛАДАЮТЬСЯ В ОКРЕМИХ ВИПАДКАХ	41
Тема 7. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ЗАКІНЧЕННЯМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	46
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ І ВМІНЬ	54
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

Одним з напрямів кримінально-процесуальної діяльності правоохоронних органів є складання організаційно-розпорядчих та процесуальних документів, зокрема, постанов, клопотань, протоколів, доручень, повідомлень, обвинувальних актів. Від оперативного, законного складання організаційно-розпорядчих та процесуальних документів залежить забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження та виконання інших завдань кримінального провадження. Тому відпрацювання та удосконалення здобувачами вищої освіти ступеня магістра практичних навичок складання необхідних документів є умовою їх успішної діяльності як юристів і правоохоронців.

Навчальна дисципліна **«Складання організаційно-розпорядчих та процесуальних документів у правоохоронній діяльності»** призначена для здобувачів, які навчаються за освітньою програмою підготовки магістрів з галузі знань 26 «Цивільна безпека» зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» в Національному університеті «Одеська юридична академія». Вона присвячена знайомству здобувачів з поняттям процесуальних документів, їх видами, загальними вимогами до оформлення; процесуальними документами, що складаються на початку досудового розслідування; процесуальними документами, що стосуються забезпечення прав учасників досудового розслідування та які формують їх процесуальний статус; процесуальними документами, що пов'язані із застосуванням, зміною та скасуванням заходів забезпечення кримінального провадження; процесуальними документами, щодо проведення слідчих (розшукових) дій, в тому числі і негласних слідчих (розшукових) дій; процесуальними документами, пов'язаними із закінченням досудового розслідування; процесуальними документами, що складаються в окремих випадках.

Предмет навчального курсу складає діяльність, направлена на складання організаційно-розпорядчих та процесуальних документів, в

правоохоронній діяльності.

Метою відповідного курсу є набуття теоретичних знань щодо видів організаційно-розпорядчих та процесуальних документів, їх складових частин та реквізитів, а також формування практичних навиків у сфері складання організаційно-розпорядчих та процесуальних документів у правоохоронній діяльності, з урахуванням судової практики, погодження, затвердження відповідних документів.

Основні **завдання** навчальної дисципліни полягають у здобутті здобувачами:

- знань щодо поняття організаційно-розпорядчих та процесуальних документів, їх видів, складових частин та реквізитів, порядку складання, ухвалення та погодження;
- навичок користування нормативно-правовими джерелами, які містять матеріальні та процесуальні вимоги щодо складання конкретного документу, користування судовою практикою в контексті складання окремих видів організаційно-розпорядчих або процесуальних документів, оперативного виявлення помилок в наданих документах, вміння обґрунтувати їх наявність та, у випадку необхідності, їх виправити;
- умінь складати організаційно-розпорядчі та процесуальні документи та в подальшому їх затверджувати, погоджувати та реалізовувати, в контексті безпосереднього здійснення правоохоронної діяльності.

Перелік тем практичних робіт:

<i>Практичне заняття 1</i>	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в правоохоронній діяльності: поняття, види, загальні вимоги до оформлення	2 години
<i>Практичне заняття 2</i>	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в	2 години

	правоохоронній діяльності, які складаються на початку досудового розслідування	
<i>Практичне заняття 3</i>	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в правоохоронній діяльності, які стосуються забезпечення прав учасників досудового розслідування	2 години
<i>Практичне заняття 4</i>	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в правоохоронній діяльності, які пов'язані із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження	2 години
<i>Практичне заняття 5</i>	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в правоохоронній діяльності, які пов'язані з проведенням слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій	2 години
<i>Практичне заняття 6</i>	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в правоохоронній діяльності, які складаються в окремих випадках	2 години
<i>Практичне заняття 7</i>	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в правоохоронній діяльності, які пов'язані із закінченням досудового розслідування	2 години

Перелік тем самостійної роботи:

<i>Самостійна робота 1</i>	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в правоохоронній діяльності: поняття, види, загальні вимоги до оформлення	8 години
<i>Самостійна робота 2</i>	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в правоохоронній діяльності, які складаються на початку досудового розслідування	8 години
<i>Самостійна робота 3</i>	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в правоохоронній діяльності, які стосуються забезпечення прав учасників досудового розслідування	8 години
<i>Самостійна робота 4</i>	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в правоохоронній діяльності, які пов'язані із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження	8 години
<i>Самостійна робота 5</i>	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в правоохоронній діяльності, які пов'язані з проведенням слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій	8 години
<i>Самостійна робота 6</i>	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в правоохоронній діяльності, які складаються в окремих випадках	10 години

Самостійна робота 7	Організаційно-розпорядчі та процесуальні документи в правоохоронній діяльності, які пов'язані з закінченням досудового розслідування	10 години
---------------------	--	-----------

Правильність виконаних практичних і самостійних робіт перевіряє викладач.

Основними формами освітнього процесу є: лекційні, практичні заняття, консультування та самостійна робота здобувача.

Форми контролю: поточний та підсумковий (іспит).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПІД ЧАС ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Таблиця 1. Шкала оцінювання навчальної діяльності здобувача вищої освіти

Оцінка за шкалою силабусу	Кількість набраних балів	Критерії оцінювання
		Здобувач вищої освіти
A	90–100	виявив високу теоретичну підготовку, вміння аналізувати літературу, логічно та послідовно викладати фактичний матеріал, робити висновки. У процесі виконання практичної роботи чи аналізу поставлених завдань показує вміння планувати, ставити та інтерпретувати отримані результати відповідно до досягнень науки
B	82–89	виявив високий рівень теоретичних знань програмного матеріалу, вміння послідовно його викласти та застосувати засвоєні знання у процесі постановки і виконання практичної роботи, але допускає несуттєві неточності у відповідях, невеликі помилки у застосуванні теоретичних знань при виконанні практичних завдань
C	74–81	основному правильно висвітлив питання, але допускає несуттєві помилки у ході розв’язання завдань і показує задовільні знання теоретичного матеріалу
D	64–73	в основному правильно висвітлив питання, але допускає суттєві помилки у ході розв’язання завдань і показує задовільні знання теоретичного матеріалу

Е	60–63	правильна, але неповна відповідь, яка свідчить про те, що здобувач вищої освіти вивчав матеріал, але не може логічно та повно висловити свою думку та застосувати його при виконанні практичних завдань
---	-------	---

Тема 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ, ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ

Практичне заняття 1

1. Поняття, сутність і значення кримінальних процесуальних актів в правоохоронній діяльності.
2. Механізм та етапи прийняття кримінальних процесуальних актів в правоохоронній діяльності.
3. Співвідношення процесуальних актів та процесуальних документів.
4. Поняття та види організаційно-розпорядчих та кримінальних процесуальних документів в правоохоронній діяльності.
5. Загальні вимоги до організаційно-розпорядчих та кримінальних процесуальних документів в правоохоронній діяльності.

Методичні вказівки

Під час вивчення теми здобувачам потрібно звернути увагу на те, що кримінальна процесуальна діяльність здійснюється у чітко передбаченому кримінальним процесуальним законом порядку, з дотриманням підстав, умов, процедур, що забезпечують виконання процесуальної форми. В свою чергу кримінальна процесуальна форма забезпечує не тільки виконання наявних завдань в конкретному кримінальному провадженні, але і дозволяє реалізовувати їх у великій кількості кримінальних проваджень, які на сьогоднішній день наявні в правоохоронній системі. Одним з елементів кримінальної процесуальної форми є необхідність фіксації процесуальної діяльності – закріплення вчинюваних процесуальних дій і прийнятих процесуальних рішень в документах.

Механізм прийняття кримінального процесуального акту складається з наступних етапів: знайомство з фактичними обставинами провадження; пошук норм права, які відповідають дослідженим обставинам; вчинення

процесуальних дій чи прийняття рішення в конкретному кримінальному провадженні.

Процесуальні акти – це процесуальні дії, а також процесуальні документи, що складаються в рамках кримінального провадження. Що стосується процесуальних дій, то це вольова діяльність суб'єкта кримінального провадження, що направлена на реалізацію наявних в нього повноважень (особи, яких законодавець наділив владно-розпорядчими повноваженнями) або ж прав та обов'язків (які притаманні іншим учасникам кримінального провадження).

Кримінальні процесуальні документи – письмовий документ, належної форми, який складений у передбаченому законом порядку, правомочним суб'єктом, внаслідок реалізації процесуальних повноважень або прав чи обов'язків, який посвідчує процесуальну дію або прийняття процесуального рішення. Варто зауважити, що кожна процесуальна дія або рішення мають належним способом оформлюватись. У випадку її вчинення або прийняття суб'єктом з владно-розпорядчими кримінальними процесуальними повноваженнями, зазвичай складається протокол, рапорт або ж постанова. Якщо вони вчиняються чи приймаються іншими суб'єктами кримінального провадження, то складається заява, скарга, клопотання тощо.

Зважаючи на визначення правоохоронної діяльності, яке надає О.Бандурка як *«діяльність, що здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу в точній відповідності до закону та за неухильного дотримання встановленого ним порядку»*, варто зазначити, що документи в правоохоронній діяльності – це документи, що складаються представниками спеціально уповноважених органів, для підготовки, сприяння та реалізації повноважень щодо застосування заходів впливу.

ДСТУ 4163:2020 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації» передбачає наступні види реквізитів: *«зображення Державного Герба України, Герба Автономної Республіки Крим; зображення*

емблеми юридичної особи або торговельної марки (знака для товарів і послуг); найменування юридичної особи вищого рівня; найменування юридичної особи; найменування структурного підрозділу юридичної особи; довідкові дані про юридичну особу; код форми документа; код юридичної особи; назва виду документа; дата документа; реєстраційний індекс документа; посилання на реєстраційний індекс і дату документа, на який дають відповідь; місце складення документа; гриф обмеження доступу до документа; адресат; гриф затвердження документа; резолюція; відмітка про контроль; заголовок до тексту документа; текст документа; відмітка про наявність додатків; підпис; відбиток печатки; віза документа; гриф погодження (схвалення) документа; відмітка про засвідчення копії документа; відомості про виконавця документа; відмітка про ознайомлення з документом; відмітка про виконання документа; відмітка про надходження документа до юридичної особи; запис про державну реєстрацію; відмітка про наявність примірника з паперовим (електронним) носієм інформації».

Розглядаючи можливі види кримінальних процесуальних документів, варто зауважити, що вони залежать від критеріїв, що виділяються для їх класифікації:

- в залежності від суб'єкта, який склав документ: документ, що складений суб'єктом з кримінальними процесуальними повноваженнями (суддя, слідчий суддя, прокурор, слідчий, дізнавач, працівник оперативного підрозділу) та документ, складений іншими суб'єктами кримінального провадження);
- за імперативністю – обов'язкові, та факультативні (зазвичай реалізують права окремих учасників кримінального провадження, які можуть їх скласти у випадку наявності бажання реалізувати або ініціювати реалізацію свого права);
- за цільовим призначенням можна виділити наступні види документів: документи, що посвідчують процедуру або процес; процесуальні

рішення; документи, в яких закріплена воля, бажання, вимога інших учасників кримінального провадження.

Так, до документів, що посвідчують процедуру або процес та фіксують процесуальні дії, необхідно віднести протокол (в якому посадовою особою закріплюються відомості про проведення процесуальних дій, їх хід, зміст, наслідки) та журнал судового засідання, які зважаючи на сучасний рівень діджиталізації зазвичай в якості додатків містять носії інформації з результатами фіксування проведених процесуальних дій технічними засобами.

Процесуальними рішеннями відповідно до статті 110 Кримінального процесуального кодексу є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді та суду. Рішення слідчого, дізнавача і прокурора приймаються у формі постанови. У випадку необхідності висунути прокурором обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, складається обвинувальний акт. Що ж стосується слідчого судді, то він приймає свої рішення у формі ухвали.

Що ж стосується документів, в яких закріплена воля, бажання, вимога інших учасників кримінального провадження, то до них можна віднести клопотання, заяву, скаргу, цивільний позов, доручення, вказівки, повідомлення, рапорт тощо.

Зважаючи на важливість та роль кримінальних процесуальних документів, необхідно вказати на те, що вони мають відповідати наступним вимогам:

- законність;
- обґрунтованість;
- вмотивованість;
- доцільність.

Самостійна робота 1

Здобувачу необхідно надати відповідь на такі питання:

1. Надайте поняття кримінальному процесуальному акту.
2. Яке значення кримінального процесуального акту?
3. Яким чином кримінальні процесуальні акти забезпечують кримінальну процесуальну форму?
4. Які етапи прийняття кримінального процесуального акту можна виділити?
5. Як співвідносяться процесуальні акти та процесуальні документи?
6. Які види організаційно-розпорядчих та кримінальних процесуальних документів можна виділити?
7. Які загальні вимоги висуваються до кримінальних процесуальних документів?

Тема 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ СКЛАДАЮТЬСЯ НА ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Практичне заняття 2

1. Загальна характеристика організаційно-розпорядчих та процесуальних документів, які складаються на початковому етапі досудового розслідування.
2. Заява, повідомлення про кримінальне правопорушення, рапорт органів досудового розслідування про виявлення кримінального правопорушення.
3. Єдиний реєстр досудових розслідувань. Витяг з ЄРДР.
4. Протоколи першочергових слідчих (розшукових) дій.
5. Постанови слідчого, прокурора на початковому етапі досудового розслідування.
6. Інші процесуальні документи, які наявні на початковому етапі досудового розслідування.

Методичні вказівки

Під час вивчення теми здобувачам потрібно усвідомити, що початковий етап досудового розслідування характеризується достатньо специфічним переліком процесуальних документів, серед яких необхідно виділити заяву або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, рапорт про виявлення кримінального правопорушення, витяг з ЄРДР, можливі скарги до слідчого судді про бездіяльність органів досудового розслідування (не внесення ними інформації до ЄРДР). Також, незважаючи на те, що досудове розслідування починається з моменту внесення відомостей щодо нього в ЄРДР, можливі окремі випадки здійснення кримінальної процесуальної діяльності до вчинення відповідних дій, що тягне за собою складання відповідних процесуальних документів.

Відповідно до статті 214 Кримінального процесуального кодексу підставою для внесення інформації до ЄРДР щодо вчиненого кримінального правопорушення є заява або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення або самостійне виявлення слідчим, дізнавачем, прокурором з будь-якого джерела, обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. При цьому варто зазначити, що відповідно до Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: *«поліцейський у разі самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення, невідкладно, але не пізніше 24 годин рапортом доповідає про це керівникові органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки»* [5]. Також варто зазначити, що на відміну від Закону України «Про звернення громадян», який передбачає, що анонімне звернення не підлягає розгляду вищезазначений Порядок передбачає протилежне: *«анонімні заяви чи повідомлення, що містять відомості про кримінальне правопорушення чи іншу подію, які надійшли до органу (підрозділу) поліції, реєструються в ІКС ПНП (журналі ЄО), службах діловодства органу (підрозділу) поліції та за дорученням керівника органу (підрозділу) поліції або особи, яка виконує його обов'язки, передаються до структурного підрозділу органу (підрозділу) поліції за відповідним напрямом діяльності для вжиття необхідних заходів. Поліцейський у разі встановлення в анонімних заявах чи повідомленнях відомостей, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення, невідкладно рапортом доповідає про це керівникові органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки»* [5].

Єдиний реєстр досудових розслідувань, відповідно до Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, це – *«електронна інформаційно-комунікаційна система, призначена для збирання, зберігання, захисту, оброблення, обліку, пошуку, узагальнення даних, зазначених у пункті 1 глави 1 розділу II цього Положення, які*

використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до Реєстру, з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та законодавства, яким урегульовано питання захисту персональних даних та доступу до інформації з обмеженим доступом» [5]. У випадку реєстрації отриманих відомостей у ЄРДР, заявнику мають надати витяг з ЄРДР, форма якого закріплена у зазначеному вище Положенні, відповідно до якого «витяг з Реєстру - згенерований програмними засобами ведення Реєстру документ, який засвідчує факт реєстрації в Реєстрі відомостей про кримінальне правопорушення, отриманих за визначеними у пункті 3 цієї глави параметрами, які є актуальними на момент його формування» [5].

Серед першочергових слідчих (розшукових) дій, що проводяться у кримінальному провадженні необхідно виділити наступні: огляд місця події або речових доказів, допит, обшук, освідування. При цьому варто зазначити, що в кожному кримінальному провадженні в залежності від фактичних обставин провадження їх види, кількість та набір можуть відрізнятись від запропонованого нами вище.

Варто також зазначити про передбачену КПК можливість проводити окремі процесуальні дії до внесення даних до ЄРДР: «у невідкладних випадках до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути проведений огляд місця події (відомості вносяться невідкладно після завершення огляду або отримання довідки, висновку спеціаліста). Для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи,

особистого огляду або огляду речей» [5]. Що свідчить про таку особливість складання відповідних документів як відсутність номера кримінального провадження згенерованого ЄРДР.

У протоколі, відповідно до статті 104 КПК, фіксується хід і результати проведення процесуальної дії. Він складається з 3 взаємообумовлених частин: вступної, описової та заключної. Вступна частина має містити відомості про: *«місце, час проведення та назву процесуальної дії; особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада); всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання); інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання» [5]. В описовій частині зазначається про «*послідовність дій; отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, в тому числі виявлені та/або надані речі і документи» [5]. Заключна частина містить наступні відомості: «вилучені речі і документи та спосіб їх ідентифікації; виготовлені дублікати документів, а також копії інформації, у тому числі комп'ютерних даних, та спосіб їх ідентифікації; спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу; зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії» [5].**

Одними з перших постанов у кримінальному провадженні є постанови про призначення дізнавача/слідчого та прокурора. При цьому, на відміну від суду, де суддя визначається автоматично, відповідні суб'єкти в кримінальному провадженні визначаються своїми адміністративними керівниками. Слідчий визначається керівником органу досудового розслідування, дізнавач – керівником органу дізнання, а прокурор – керівником органу прокуратури. Наявність відповідних постанов свідчать про виникнення в конкретних посадових осіб, визначених у постановах –

повноважень в конкретному кримінальному провадженні, у разі їх зміни – невідкладно мають бути складені відповідні постанови для легалізації дій нових дізнавача/слідчого чи прокурора.

Самостійна робота 2

Здобувачу необхідно надати відповідь на такі питання:

1. Надайте загальну характеристику документам, що притаманні початковому етапу досудового розслідування.
2. Які вимоги зазвичай наявні в прохальній частині заяви про вчинення кримінального правопорушення?
3. Чим заява про вчинення кримінального правопорушення відрізняється від повідомлення про кримінальне правопорушення?
4. Чому працівники правоохоронних органів у випадку виявлення кримінального правопорушення мають складати рапорт про виявлення кримінального правопорушення?
5. Кому подається рапорт про виявлення кримінального правопорушення?
6. Єдиний реєстр досудових розслідувань: поняття, значення.
7. Які можливі документи надаються з ЄРДР на початковому етапі досудового розслідування?
8. Які слідчі (розшукові) дії можна вчиняти до внесення даних про кримінальне правопорушення до ЄРДР? В чому полягають особливості протоколів проведення відповідних слідчих (розшукових) дій?
9. Яким документом призначається слідчий у кримінальному провадженні? Як відбувається призначення прокурора у кримінальному провадженні?
10. В яких випадках слідчих зобов'язаний невідкладно прийняти постанову про призначення експертизи?

Здобувачу необхідно скласти проєкти наступних документів:

1. Заяву про вчинення кримінального правопорушення стосовно неповнолітнього
2. Рапорт працівника оперативного підрозділу про виявлення ознак кримінального правопорушення
3. Протокол затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення і була затримана на місці
4. Протокол огляду місця події, складений до внесення даних до ЄРДР
5. Постанова про призначення слідчого у кримінальному провадженні
6. Постанова про призначення прокурора у кримінальному провадженні

Тема 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Практичне заняття 3

1. Загальна характеристика учасників кримінального провадження.
2. Документи щодо участі у кримінальному провадженні підозрюваного, обвинуваченого.
3. Документи щодо участі у кримінальному провадженні захисника.
4. Документи, що стосуються участі у кримінальному провадженні потерпілого.
5. Документи щодо участі у кримінальному провадженні окремих учасників кримінального провадження.

Методичні вказівки

Під час дослідження відповідної теми, здобувачам потрібно детальніше звернути увагу на вимоги, необхідні для отримання окремих статусів суб'єктів у кримінальному провадженні. Так, підозрюваний, це *«особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 КПК, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень»* [5]. Окрім повідомлення про підозру, підозрюваному обов'язково необхідно повідомити про його права, а також отримати їх роз'яснення, що необхідно оформлювати окремим документом – Пам'яткою про процесуальні права та обов'язки підозрюваного для уникнення в майбутньому негативних наслідків. Варто зазначити також і про те, що

можливе повідомлення про нову підозру або повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри.

Розглядаючи захисника необхідно вказати, що це *«адвокат, який здійснює захист підозрюваного, представництво інтересів юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження щодо застосування заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку, особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію). Захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого у Єдиному реєстрі адвокатів України містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю»* [5].

Важливо розуміти випадки обов'язкового забезпечення участі захисника у кримінальному провадженні слідчим, прокурором чи слідчим суддею: якщо участь захисника є обов'язковою; якщо *«підозрюваний заявив клопотання про залучення захисника, але за відсутністю коштів чи з інших об'єктивних причин не може його залучити самостійно; слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд вирішить, що обставини кримінального провадження вимагають участі захисника, а підозрюваний, обвинувачений не залучив його»* [5].

Також, необхідно пам'ятати про випадки обов'язкової участі захисника під час проведення окремих процесуальних дій: якщо особа повідомляється про підозру щодо вчинення особливо тяжкого злочину; *«щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років; щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру; щодо осіб, які*

внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права; щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження; щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування; щодо реабілітації померлої особи; 8) щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження; 9) у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості» [5].

У зазначених нами вище випадках, слідчий, прокурор виносить постанову, якою *«доручає відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, призначити адвоката для здійснення захисту за призначенням та забезпечити його прибуття у зазначені у постанові (ухвалі) час і місце для участі у кримінальному провадженні. Постанова про доручення призначити адвоката негайно направляється відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, і є обов'язковою для негайного виконання» [5].*

Серед документів, які посвідчують повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні можуть бути наступні:

- свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю;
- ордер;
- договір із захисником;
- дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги;
- документ, що посвідчує особу захисника.

Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним провадженням заподіяно майнову, фізичну та моральну шкоду або юридичній особі, якій кримінальним правопорушенням заподіяно майнову шкоду, при цьому шкода діловій репутації, яка спричинила можливі

збитки має оцінюватись через категорію гудвілу, яка має майнове вираження, а, отже, належатиме до майнових збитків. Потерпілим, також може бути родич або член сім'ї особи, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, але лише в тих випадках, коли внаслідок кримінального правопорушення настала смерть особи або ж особа перебуває у стані, який унеможливорює подання нею відповідної заяви.

Варто розуміти, що *«права і обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого. Потерпілому вручається пам'ятка про процесуальні права та обов'язки особою, яка прийняла заяву про вчинення кримінального правопорушення»* [5]. Рішення слідчого або прокурора про відмову у визнанні потерпілим мають оформлюватись вмотивованою постановою.

Самостійна робота 3

Здобувачу необхідно надати відповідь на такі питання:

1. З якого моменту особа набуває статусу потерпілого в кримінальному провадженні?
2. Які види шкоди мають бути заподіяні для визнання фізичної і юридичної особи потерпілими?
3. З якого моменту у кримінальному провадженні з'являється захисник?
4. Хто може бути захисником у кримінальному провадженні?
5. Які документи мають посвідчувати право особи бути захисником в конкретному кримінальному провадженні?
6. Хто може проводити експертизи у кримінальному провадженні?
7. Як ініціювати проведення експертизи у кримінальному провадженні?
8. З якого моменту особа вважається підозрюваним, обвинуваченим?
9. Як змінюється процесуальний статус особи у випадку повідомлення їй про підозру? Які в неї з'являються права і обов'язки?

10. В яких випадках можлива участь законного представника у кримінальному провадженні? Хто може бути законним представником?

11. З якого моменту у кримінальному провадженні може з'явитись цивільний позивач?

12. Хто такий викривач, та в яких випадках він може бути учасником кримінального провадження? Який порядок надання особі статусу викривача у провадженні?

13. Хто та в яких випадках може бути представником потерпілого у кримінальному провадженні?

Здобувачу необхідно скласти проєкти наступних документів:

1. Заява про визнання особи потерпілою.
2. Повідомлення про початок досудового розслідування.
3. Постанова про доручення призначити захисника для надання безоплатної правової допомоги.
4. Повідомлення про підозру.
5. Повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри.

Тема 4. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Практичне заняття 4

1. Заходи забезпечення кримінального провадження.
2. Оформлення виклику слідчим, прокурором, а також судового виклику або приводу.
3. Клопотання учасників кримінального провадження про застосування заходів забезпечення кримінального провадження.
4. Фіксування процесу застосування заходів забезпечення кримінального провадження.
5. Оформлення оскаржень рішень, дій чи бездіяльності уповноважених осіб при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження.

Методичні вказівки

.Досліджуючи відповідну тему, здобувачі мають звернути увагу на існуючі види заходів забезпечення кримінального провадження, серед яких законодавство виділяє наступні:

- виклик слідчим, дізнавачем, прокурором, судовий виклик і привід;
- накладення грошового стягнення;
- тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- відсторонення від посади;
- тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
- тимчасовий доступ до речей і документів;
- тимчасове вилучення майна;
- арешт майна;
- затримання особи;

- запобіжні заходи.

Зазвичай, за окремим виключенням, заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду, яка ініціюється клопотанням слідчого або прокурора. Яке в свою чергу подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування або ж у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - до Вищого антикорупційного суду. Для застосування заходу забезпечення дізнавач, слідчий або прокурор мають довести наступні обставини: наявність обґрунтованої підозри вчинення кримінального правопорушення тяжкості достатньої для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; потреби досудового розслідування виправдовують визначений ступінь втручання у права, свободи та інтереси особи, які обмежуються застосуванням заходу забезпечення; може бути завдання для виконання якого звертається з клопотанням слідчий або прокурор.

Кримінальний процесуальний кодекс передбачає, що *«слідчий, прокурор під час досудового розслідування має право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених КПК випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії. Слідчий, прокурор під час досудового розслідування мають право викликати особу, якщо є достатні підстави вважати, що вона може дати показання, які мають значення для кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою.*

Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою. У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за

місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи.

Повістка про виклик вручається особі працівником органу зв'язку, працівником правоохоронного органу, слідчим, прокурором, а також секретарем судового засідання, якщо таке вручення здійснюється в приміщенні суду.

Належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є розпис особи про отримання повістки, в тому числі на поштовому повідомленні, відеозапис вручення особі повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом.

У разі якщо особа подала письмову заяву на одержання повісток про виклик у конкретному кримінальному провадженні з використанням Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи та/або її окремої підсистеми (модуля), днем вручення повістки про виклик до слідчого судді, суду є день отримання судом повідомлення про доставлення повістки про виклик до слідчого судді, суду на офіційну електронну адресу особи.

У повістці про виклик повинно бути зазначено:

- 1) прізвище та посада слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснює виклик;*
- 2) найменування та адреса суду або іншої установи, до якої здійснюється виклик, номер телефону чи інших засобів зв'язку;*
- 3) ім'я (найменування) особи, яка викликається, та її адреса;*
- 4) найменування (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється виклик;*
- 5) процесуальний статус, в якому перебуває викликана особа;*
- 6) час, день, місяць, рік і місце прибуття викликаної особи;*
- 7) процесуальна дія (дії), для участі в якій викликається особа;*
- 8) наслідки неприбуття особи за викликом із зазначенням тексту відповідних положень закону, в тому числі можливість застосування*

приводу, та здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження;

9) передбачені КПК поважні причини, через які особа може не з'явитися на виклик, та нагадування про обов'язок заздалегідь повідомити про неможливість з'явлення;

10) підпис слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснив виклик» [5].

Як ми уже вище зазначали, абсолютна більшість заходів забезпечення кримінального провадження застосовується на підставі ухвали слідчого судді чи суду, але на підставі клопотань, поданих слідчим або ж прокурором. З огляду на це та на різні види заходів забезпечення, реквізити відповідних клопотань дещо відрізняються. Так, наприклад **клопотання про здійснення приводу** має містити: «найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; процесуальний статус особи, про здійснення приводу якої заявлено клопотання, її прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання; процесуальна дія, учасником якої повинна бути особа, про здійснення приводу якої заявлено клопотання; положення КПК, яким встановлено обов'язок особи з'явитися за викликом, та обставини невиконання особою цього обов'язку; відомості, які підтверджують факти здійснення виклику особи у встановленому КПК порядку та отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом; прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора; дата та місце складення клопотання» [5].

В свою чергу, **клопотання про накладення грошового стягнення** містить: «найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер процесуальний статус особи, про накладення грошового стягнення на яку заявлено клопотання, її прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання; обов'язок, який покладено на особу КПК чи ухвалою слідчого судді; обставини, за яких особа не виконала обов'язок; відомості, які

підтверджують невиконання особою обов'язку; прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора; дата та місце складення клопотання» [5].

У випадку складання клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, необхідно зазначити наступне: *«короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; правова кваліфікація кримінального правопорушення за законом України про кримінальну відповідальність; виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини; причини, у зв'язку з якими потрібно здійснити тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; вид спеціального права, яке підлягає тимчасовому обмеженню строк, на який користування спеціальним правом підлягає тимчасовому обмеженню; перелік свідків, яких прокурор, слідчий вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання» [5].*

У випадку складання клопотання про відсторонення від посади, необхідно зазначити наступне: *«короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини; посада, яку обіймає особа; виклад обставин, що дають підстави вважати, що перебування на посаді підозрюваного, обвинуваченого сприяло вчиненню кримінального правопорушення; виклад обставин, що дають підстави вважати, що підозрюваний, обвинувачений, перебуваючи на посаді, знищить чи підробить речі і документи, які мають суттєве значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливатиме на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджатиме кримінальному провадженню іншим чином; перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання» [5].*

Якщо складається **клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів**, у ньому необхідно зазначити: *«короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; речі і документи, тимчасовий доступ до яких планується отримати; підстави вважати, що речі і документи перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; значення речей і документів для встановлення обставин у кримінальному провадженні; можливість використання як доказів відомостей, що містяться в речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів, у випадку подання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю; обґрунтування необхідності вилучення речей і оригіналів або копій документів, якщо відповідне питання порушується стороною кримінального провадження»* [5].

В свою чергу, у **клопотання про арешт майна**, повинно бути зазначено: *«підстави і мету відповідно до положень статті 170 КПК та відповідне обґрунтування необхідності арешту майна; перелік і види майна, що належить арештувати; документи, які підтверджують право власності на майно, що належить арештувати, або конкретні факти і докази, що свідчать про володіння, користування чи розпорядження підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, третіми особами таким майном; розмір шкоди, неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою, у разі подання клопотання відповідно до частини шостої статті КПК»* [5].

У **клопотанні про застосування запобіжних заходів** має бути зазначено: *«короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, в якому підозрюється або обвинувачується особа; правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; виклад*

обставин, що дають підстави підозрювати, обвинувачувати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини; посилання на один або кілька ризиків, зазначених у статті 177 КПК; виклад обставин, на підставі яких слідчий, прокурор дійшов висновку про наявність одного або кількох ризиків, зазначених у його клопотанні, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини; обґрунтування неможливості запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні, шляхом застосування більш м'яких запобіжних заходів; обґрунтування необхідності покладення на підозрюваного, обвинуваченого конкретних обов'язків, передбачених частиною п'ятою статті 194 КПК» [5].

Фіксуванню підлягають наступні процесуальні дії, що стосується виконання окремих заходів забезпечення кримінального провадження: тимчасове вилучення документа , що посвідчує користування спеціальним правом, тимчасовий доступ до речей і документів та здійснення їх виїмки, виконання ухвали слідчого судді про арешт майна, приймання (вилучення) майна, тимчасово вилученого у затриманої особи.

У випадку, якщо «підозрюваний, обвинувачений, їх захисник, законний представник, інший власник або володілець майна, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, не були присутні при розгляді питання про арешт майна. То вони мають право заявити клопотання про скасування арешту майна повністю або частково. Таке клопотання під час досудового розслідування розглядається слідчим суддею. Також, арешт майна також може бути скасовано повністю чи частково ухвалою слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого, їх захисника чи законного представника, іншого власника або володільця майна, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, якщо вони доведуть, що в подальшому застосуванні цього заходу відпала потреба або арешт накладено необґрунтовано» [5].

Самостійна робота 4

Здобувачу необхідно надати відповідь на такі питання:

1. Які існують види заходів забезпечення кримінального провадження?
2. Чим заходи забезпечення кримінального провадження відрізняються від запобіжних заходів?
3. Рішення про які заходи забезпечення кримінального провадження приймає слідчий?
4. В яких випадках складається повістка про виклик? Які реквізити має мати повістка про виклик?
5. Який документ має скласти слідчий чи прокурор для отримання ухвали слідчого судді про застосування запобіжного заходу?
6. Яким документом фіксується безпосереднє тимчасове вилучення документа , що посвідчує користування спеціальним правом?
7. В якій формі можна оскаржити рішення про застосування арешту майна?
8. Які процесуальні дії, що стосується виконання окремих заходів забезпечення кримінального провадження підлягають фіксуванню?
9. Кому оскаржуються рішення про застосування арешту майна?

Здобувачу необхідно скласти проєкти наступних документів:

1. Клопотання про накладення грошового стягнення на свідка.
2. Повістка про виклик.
3. Протокол про тимчасове вилучення документа , що посвідчує користування спеціальним правом.
4. Клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів та здійснення їх виїмки.
5. Клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки.

Тема 5. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ПРОВЕДЕННЯМ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Практичне заняття 5

1. Поняття та види слідчих (розшукових) дій.
2. Клопотання сторін кримінального провадження щодо проведення слідчих (розшукових) дій.
3. Ухвала слідчого судді, суду про проведення слідчих (розшукових) дій.
4. Процесуальне оформлення процедури проведення і отриманих результатів слідчих (розшукових) дій.
5. Інші види документів, які мають місце внаслідок проведенням слідчих (розшукових) дій.

Методичні вказівки

Під час вивчення теми здобувачам потрібно детальніше звернути увагу на те, що КПК визначає: *«слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети. Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені цим Кодексом, а також відповідальність, встановлена законом. Проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 години до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного, а*

також крім здійснення кримінального провадження у порядку, встановленому статтею 615 КПК. Слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідування особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне. Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім особливостей, встановлених статтею 615 КПК» [5].

Також необхідно розуміти, що слідча (розшукова) дія, може здійснюватися за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. В даному випадку, вона проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника чи представника, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній. Під час проведення такої слідчої (розшукової) дії присутні особи, що її ініціювали, та мають право ставити питання, висловлювати свої пропозиції, зауваження та заперечення щодо порядку проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, які заносяться до протоколу.

У випадку, якщо сторона захисту звертається до слідчого судді з **клопотанням про проведення експертизи**, то воно має містити наступні відомості: *«короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання; експерт, якого необхідно залучити, або експертна установа, якій необхідно доручити проведення експертизи; вид експертного*

дослідження, що необхідно провести, та перелік запитань, які необхідно поставити перед експертом» [5].

Що ж стосується змісту **клопотання про проведення обшуку**, яке складається слідчим, то воно повинне містити наступні відомості: *«найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; правову кваліфікацію кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; підстави для обшуку; житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку; особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться; індивідуальні або родові ознаки речей, документів, іншого майна або осіб, яких планується відшукати, а також їхній зв'язок із вчиненням кримінальним правопорушенням; обґрунтування того, що доступ до речей, документів або відомостей, які можуть у них міститися, неможливо отримати органом досудового розслідування у добровільному порядку шляхом витребування речей, документів, відомостей відповідно до частини другої статті 93 КПК, або за допомогою інших слідчих дій, передбачених цим Кодексом, а доступ до осіб, яких планується відшукати, - за допомогою інших слідчих дій, передбачених КПК. Зазначена вимога не поширюється на випадки проведення обшуку з метою відшукування знаряддя кримінального правопорушення, предметів і документів, вилучених з обігу»* [5].

У випадку необхідності **проведення негласної (слідчої) розшукової дії**, слідчий або прокурор складають відповідне **клопотання**, в якому мають зазначити: *«найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України; відомості про особу*

(осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію; обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення; вид негласної слідчої (розшукової) дії та обґрунтування строку її проведення; обґрунтування неможливості отримання відомостей про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, в інший спосіб; відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, електронну комунікаційну мережу, кінцеве (термінальне) обладнання тощо; обґрунтування можливості отримання під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії доказів, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин кримінального правопорушення або встановлення осіб, які його вчинили» [5].

Ухвала слідчого судді про дозвіл проведення слідчих (розшукових) дій – легальний дозвіл про проведення визначеної в ухвалі слідчої (розшукової) дії, у чітко визначений проміжок часу, щодо чітко визначеної особи або об'єкту. Так, наприклад, перед початком виконання ухвали слідчого судді про обшук житла, повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності - іншій присутній особі. Окремо необхідно звернути увагу на положення статті 250 КПК, яка в окремих випадках, передбачає можливість проводити негласні слідчі (розшукові) дії до постановлення ухвали слідчого судді.

Результати процесуальної дії фіксуються в відповідному **протоколі**. В попередній темі ми розглядали загальну структуру протоколу, тому зазначимо про окремі особливості, які можуть стосуватись проведення слідчих (розшукових) дій. Так, *«у випадку фіксування процесуальної дії під час досудового розслідування за допомогою технічних засобів про це зазначається у протоколі. Якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань може не вноситися до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому разі у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії*

інформації, який додається до нього. Запис, здійснений за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів під час проведення слідчим, прокурором обшуку, є невід'ємним додатком до протоколу. Дії та обставини проведення обшуку, не зафіксовані у записі, не можуть бути внесені до протоколу обшуку та використані як доказ у кримінальному провадженні». Також, в якості додатків до протоколу можуть бути долучені: «спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів; письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії; стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; фототаблиці, схеми, зліпки» [5].

У випадку, якщо прокурор наділений повноваженнями приймати легальні рішення про проведення слідчих (розшукових) дій, то своє рішення він оформлює у формі постанови про проведення конкретної слідчої (розшукової) дії (освідування, ексгумація). Серед особливих процесуальних документів, що можуть стосуватись проведення слідчих (розшукових) дій – заява про згоду на конфіденційне співробітництво (ст. 275 КПК), Акт знищення матеріальних носіїв інформації, одержаної внаслідок проведення негласної слідчої (розшукової) дії (ст. 255 КПК), Доручення про проведення слідчих (розшукових) дій (ст. 36, 246 КПК), Вказівки щодо проведення слідчих (розшукових) дій (ст. 36 КПК), Повідомлення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії (ст. 253 КПК).

Самостійна робота 5

Здобувачу необхідно надати відповідь на такі питання:

1. Дайте визначення слідчим (розшуковим) діям.
2. Чим негласні слідчі (розшукові) дії відрізняються від гласних?
3. Які слідчі (розшукові) дії проводяться за рішенням слідчого?
4. Для яких слідчих (розшукових) дій необхідно отримати дозвіл прокурора?

5. Яким документом слідчий суддя санкціонує проведення слідчих (розшукових) дій?
6. В яких випадках обшук житла чи іншого володіння особи може бути проведений без ухвали слідчого судді, які дії має після обшуку вчинити слідчий чи прокурор для легалізації доказів отриманих внаслідок відповідного обшуку?
7. Чим слідчий експеримент відрізняється від спеціального слідчого експерименту, якими документами вони мають оформлюватись?
8. Які існують обмеження щодо часу проведення слідчих (розшукових) дій?
9. Хто окрім слідчого та прокурора може клопотати про проведення слідчої (розшукової) дії?
10. Хто такі поняті, які їх функції?

Здобувачу необхідно скласти проекти наступних документів:

1. Протокол огляду місця події.
2. Протокол допиту неповнолітнього свідка.
3. Клопотання про проведення аудіо,- відеоконтролю місця.
4. Повідомлення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії.
5. Постанову про знищення матеріальних носіїв одержаних в ході проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Тема 6. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ СКЛАДАЮТЬСЯ В ОКРЕМИХ ВИПАДКАХ

Практичне заняття 6

1. Зупинення та відновлення досудового розслідування.
2. Продовження досудового розслідування.
3. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчому судді.
4. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження.
5. Особливий режим досудового розслідування.

Методичні вказівки

Під час вивчення теми здобувачам потрібно детальніше звернути увагу на можливі випадки зупинення досудового розслідування після повідомлення особі про підозру, у випадку: захворювання підозрюваного на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком; оголошено в розшук підозрюваного; відмови слідчого судді у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування; наявності необхідності виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва; наявності об'єктивних обставин, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану; прийняття рішення уповноваженим органом про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та підозрюваним надано письмову згоду на проведення такого обміну. КПК передбачає, що *«зупинене досудове розслідування відновлюється постановою слідчого, прокурора, якщо підстави для його зупинення перестали існувати (підозрюваний видужав, його місце перебування встановлено, завершено проведення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва, припинено чи скасовано воєнний стан, обмін підозрюваного як військовополоненого проведено або такий*

обмін не відбувся), або наявна можливість подальшого проведення досудового розслідування за таких умов, а також у разі потреби проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій. Копія постанови про відновлення досудового розслідування невідкладно надається, а у випадку неможливості надання надсилається у триденний строк стороні захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження» [5].

У випадку, якщо досудове розслідування неможливо завершити у строк, який передбачається законодавцем, КПК передбачає можливість продовжити строк досудового розслідування: «*строк досудового розслідування злочину може бути продовжений до трьох місяців, якщо його неможливо закінчити внаслідок складності провадження, до шести місяців - внаслідок особливої складності провадження, до дванадцяти місяців - внаслідок виняткової складності провадження*» [5].

Продовження строку досудового розслідування кримінального правопорушення, здійснюється за **клопотанням** слідчого або прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування. У клопотанні про продовження строку досудового розслідування зазначаються: «*прізвище, ім'я, по батькові підозрюваного; найменування (номер) кримінального провадження; суть повідомленої підозри і правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, у вчиненні якого підозрюється особа; посилання на докази, якими обґрунтовується підозра; процесуальні дії, проведення або завершення яких потребує додаткового часу; значення результатів цих процесуальних дій для судового розгляду; строк, необхідний для проведення або завершення процесуальних дій; обставини, що перешкоджали здійснити ці процесуальні дії раніше. Клопотання про продовження строку досудового розслідування подається не пізніше п'яти днів до спливу строку досудового розслідування*» [5].

Кримінальний процесуальний кодекс передбачає можливі випадки оскаржувати окремі рішення, дії або бездіяльність слідчого, дізнавача та прокурора слідчому судді, що має захистити учасників кримінального провадження від можливого свавілля. Вичерпний перелік рішень, дій або бездіяльності передбачений у статті 303 КПК, при цьому особа має подати скаргу на них протягом 10 днів з моменту прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності.

Сучасні тенденції глобалізації стосуються також і кримінального процесу, з огляду на що в КПК передбачається можливість міжнародного співробітництва: *«міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у цьому Кодексі, форми співробітництва під час кримінального провадження»* [5]. Внаслідок чого з'являється такий документ як Запит (доручення, клопотання) про міжнародне співробітництво, який складається органом, що здійснює кримінальне провадження, або уповноваженим ним органом згідно з вимогами КПК та відповідного міжнародного договору України, а за його відсутності - згідно з КПК. Відповідний **Запит** містить: *«назву органу, який звертається за допомогою, та компетентного органу запитуваної сторони; посилання на відповідний міжнародний договір або на дотримання засади взаємності; найменування кримінального провадження, щодо якого запитується міжнародна правова допомога; стислий опис кримінального правопорушення, що є предметом кримінального провадження, та його правову кваліфікацію; відомості про повідомлену підозру, обвинувачення з викладенням повного тексту відповідних статей Кримінального кодексу України; відомості про відповідну особу, зокрема її ім'я та прізвище,*

процесуальний статус, місце проживання або перебування, громадянство, інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту, а також зв'язок цієї особи із предметом кримінального провадження; чіткий перелік запитуваних процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку із предметом кримінального провадження; відомості про осіб, присутність яких вважається необхідною під час виконання процесуальних дій, і обґрунтування цієї необхідності; інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту або передбачені міжнародним договором чи вимогою компетентного органу запитуваної сторони» [5].

Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану характеризується наступними особливостями: початок досудового розслідування внаслідок винесення постанови, і лише у випадку можливості відомості вносяться до ЄРДР; можливість проведення обшуку або огляду житла без понятих; виконання окремих повноважень слідчого судді керівником органу прокуратури; додаткові підстави для зупинення строку досудового розслідування; затримання особи без ухвали слідчого судді тощо.

Самостійна робота 6

Здобувачу необхідно надати відповідь на такі питання:

1. В яких випадках можливе зупинення досудового розслідування?
2. Хто відновлює досудове розслідування?
3. На який строк можна продовжити досудове розслідування?
4. Хто має складати клопотання про продовження строку досудового розслідування?
5. Яким документом оформлюється зупинення досудового розслідування?
6. Чиї рішення, дії та бездіяльність можна оскаржувати слідчому судді?

7. Протягом якого строку можна оскаржити рішення, дії чи бездіяльність?
8. Хто складає запит про міжнародну правову допомогу?
9. Як може починатись досудове розслідування у разі введення воєнного стану? Який процесуальний документ приймається в такому разі?
10. Хто може виконувати повноваження слідчого судді, у випадку відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею своїх окремих повноважень?

Здобувачу необхідно скласти проекти наступних документів:

1. Постанова про зупинення досудового розслідування.
2. Постанова про відновлення досудового розслідування.
3. Клопотання про продовження строку досудового розслідування.
4. Клопотання про видачу особи у зв'язку із кримінальним переслідуванням.
5. Запит про надання міжнародної правової допомоги.

Тема 7. ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ЗАКІНЧЕННЯМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Практичне заняття 7

1. Форми закінчення досудового розслідування.
2. Постанова про закриття кримінального провадження. Клопотання про закриття кримінального провадження.
3. Клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.
4. Складання обвинувального акту.
5. Клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру.
6. Клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру.

Методичні вказівки

Під час вивчення теми здобувачам потрібно детальніше звернути увагу на те, що чинне кримінальне процесуальне законодавство передбачає наступні форми закінчення досудового розслідування: закриття кримінального провадження, звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру.

Рішення про закриття кримінального провадження приймається у формі постанови слідчим або прокурором і у формі ухвали судом. Серед підстав для закриття кримінального провадження КПК виділяє наступні: *«встановлена відсутність події кримінального правопорушення; встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення; не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати; не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, крім випадків вчинення особливо тяжкого*

злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі; втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння; помер підозрюваний, обвинувачений, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого; існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню; потерпілий, а у випадках, передбачених КПК, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством; стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу; стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені статтею 212 Кримінального кодексу України, досягнутий податковий компроміс відповідно до підрозділу 9² розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України; існує нескасована постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9 частини 1 статті 284 КПК, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності; після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений статтею 219 цього Кодексу, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи» [5].

Варто зауважити, що закриття кримінального провадження у випадку не встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я

особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі, здійснюється судом за **клопотанням прокурора**.

У випадку, якщо «підозрюваному, обвинуваченому, який може бути звільнений від кримінальної відповідальності, повинно бути роз'яснено суть підозри чи обвинувачення, підставу звільнення від кримінальної відповідальності і право заперечувати проти закриття кримінального провадження з цієї підстави. У разі якщо підозрюваний чи обвинувачений, щодо якого передбачене звільнення від кримінальної відповідальності, заперечує проти цього, досудове розслідування та судове провадження проводяться в повному обсязі в загальному порядку. Отримавши згоду підозрюваного на таке звільнення, прокурор складає клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності та без проведення досудового розслідування у повному обсязі надсилає його до суду. Якщо під час здійснення судового провадження щодо провадження, яке надійшло до суду з обвинувальним актом, сторона кримінального провадження звернеться до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності обвинуваченого, суд має невідкладно розглянути таке клопотання» [5].

Варто також зазначити, що Кримінальний кодекс України видаляє наступні підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності: у зв'язку з дієвим каяттям, з примиренням, взяття на поруки, зміна обстановки, закінчилися строки давності притягнення до кримінальної відповідальності.

Зміст клопотання прокурора про звільнення від кримінальної відповідальності має містити наступні реквізити: «найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; анкетні відомості підозрюваного (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); прізвище, ім'я, по батькові та займана посада прокурора; виклад фактичних обставин кримінального правопорушення та його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та

формулювання підозри; розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та відомості про її відшкодування; докази, які підтверджують факт вчинення особою кримінального правопорушення; наявність обставин, які свідчать, що особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності, та відповідна правова підстава; відомості про ознайомлення з клопотанням потерпілого та його думка щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності; дата та місце складення клопотання» [5].

Обвинувальний акт – один з видів підсумкового документа стадії досудового розслідування, в якому підозрюваному держава в особі уповноважених посадових осіб формує і пред'являє обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення. Відповідний документ складається слідчим, дізнавачем, після чого затверджується прокурором, або складається прокурором у випадку, якщо він не погодився з наданим йому для затвердження обвинувальним актом. Обвинувальний акт має містити такі відомості: *«найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; анкетні відомості кожного обвинуваченого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); анкетні відомості кожного потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); анкетні відомості викривача (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора; виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення; обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання; розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, які прокурор*

вважає встановленими; розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування); розмір пропонуваної винагороди викривачу; дату та місце його складення та затвердження» [5]. Він має бути підписаний особами його складали і затверджували, відповідно слідчим та прокурором, дізнавачем і прокурором, або прокурором. До нього додається: реєстр матеріалів досудового розслідування, цивільний позов (якщо був поданий), розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акту з додатками до нього.

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру стосується осіб, які після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку кримінальної відповідальності вчинили кримінальне правопорушення. У відповідному провадженні слідством додатково мають бути встановлені наступні обставини: «повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними; ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння; умови життя та виховання неповнолітнього; наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення» [5].

Клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру відповідає вимогам, що висуваються до обвинувального акту, однак містить інформацію про конкретний захід виховного характеру, який пропонується застосувати до особи. В свою чергу, Кримінальний кодекс України передбачає перелік примусових заходів виховного характеру: «застереження; обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його

згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років» [5].

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру провадиться у випадках, якщо особа вчинила кримінальне правопорушення у стані неосудності або, якщо особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку. У відповідному провадженні слідством додатково мають бути встановлені наступні обставини, які мають знайти своє відображення у Клопотанні про застосування примусових заходів медичного характеру: *«час, місце, спосіб та інші обставини вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення; вчинення цього суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення цією особою; наявність у цієї особи розладу психічної діяльності в минулому, ступінь і характер розладу психічної діяльності чи психічної хвороби на час вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення чи на час досудового розслідування; поведінка особи до вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення і після нього; небезпечність особи внаслідок її психічного стану для самої себе та інших осіб, а також можливість спричинення іншої істотної шкоди такою особою; характер і розмір шкоди, завданої суспільно небезпечним діянням або кримінальним правопорушенням. обставини, що підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення, фінансування та/або*

матеріального забезпечення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення, в тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення» [5].

Клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру відповідає вимогам, що висуваються до обвинувального акту, однак має містити примусовий захід медичного характеру, який пропонується застосувати, а також обґрунтовану пропозицію стосовно можливості забезпечення участі особи під час судового провадження за станом здоров'я. Кримінальний кодекс України передбачає перелік примусових заходів медичного характеру: *«надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги із звичайним наглядом госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги з посиленням нагляду госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги із суворим наглядом» [5].*

Самостійна робота 7

Здобувачу необхідно надати відповідь на такі питання:

1. Які форми закінчення досудового розслідування передбачені в КПК?
2. Хто має право закривати кримінальні провадження?
3. Яким документом закривається кримінальне провадження?
4. Який стандарт доказування має бути застосований в обвинувальному акті?
5. Хто має складати та підписувати обвинувальний акт?
6. Яким документом закінчується досудове розслідування із зверненням до суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності?

7. Які види угод існують у кримінальному провадженні?
8. Яким документом закінчується досудове розслідування щодо неповнолітньої особи, зі зверненням відповідного документу до суду?
9. Яким документом закінчується досудове розслідування щодо неієздатної особи, із зверненням відповідного документу до суду?
10. Який документ має подаватись до суду, у випадку подання до нього угоди про визнання вини?

Здобувачу необхідно скласти проєкти наступних документів:

1. Постанова про закриття кримінального провадження.
2. Повідомлення про закриття кримінального провадження (для прокурора).
3. Повідомлення про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування.
4. Обвинувальний акт.
5. Супровідний лист до обвинувального акту.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ І ВМІНЬ

Теоретична частина

1. Поняття, сутність і значення кримінальних процесуальних актів.
2. Механізм прийняття кримінальних процесуальних актів.
3. Співвідношення процесуальних актів та процесуальних документів.
4. Види організаційно-розпорядчих та кримінальних процесуальних документів.
5. Загальні вимоги до організаційно-розпорядчих та процесуальних документів у правоохоронній діяльності.
6. Кримінальні процесуальні рішення: поняття, значення. Загальні вимоги до кримінальних процесуальних рішень.
7. Кримінальні процесуальні документи: поняття, значення. Загальні вимоги до кримінальних процесуальних документів.
8. Види та класифікація кримінально-процесуальних документів.
9. Поняття та види організаційно-розпорядчих документів.
10. Загальна характеристика організаційно-розпорядчих та процесуальних документів, які складаються на початковому етапі досудового розслідування.
11. Заява, повідомлення про кримінальне правопорушення.
12. Єдиний реєстр досудових розслідувань. Витяг з ЄРДР.
13. Протоколи первинних слідчих (розшукових) дій.
14. Постанови слідчого, прокурора у правоохоронній діяльності.
15. Процесуальні документи, притаманні початковому етапу досудового розслідування.
16. Документи, що стосуються участі у кримінальному провадженні підозрюваного.
17. Документи, що стосуються участі у кримінальному провадженні захисника.

18. Документи, що стосуються участі у кримінальному провадженні потерпілого.
19. Документи, що стосуються участі у кримінальному провадженні інших учасників кримінального провадження.
20. Документи слідчого, прокурора на початковому етапі досудового розслідування.
21. Прийняття рішення про відмову у визнанні особи потерпілим.
22. Особливості ухвал слідчого судді, суду про застосування заходів забезпечення кримінального провадження.
23. Клопотання учасників кримінального провадження про проведення слідчих (розшукових) дій.
24. Ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на проведення слідчих (розшукових) дій.
25. Процесуальне оформлення результатів слідчих (розшукових) дій.
26. Повідомлення особі про підозру. Процесуальне оформлення повідомлення про підозру, зміну підозри, повідомлення про нову підозру.
27. Постанови про зупинення та відновлення досудового розслідування.
28. Постанова про оголошення розшуку підозрюваного.
29. Цивільний позов.
30. Клопотання про застосування запобіжного заходу. Ухвала слідчого судді, суду про застосування запобіжного заходу.
31. Процесуальні документи, які пов'язані із процедурою закриття кримінального провадження.
32. Процесуальне оформлення звільнення особи від кримінальної відповідальності.
33. Обвинувальний акт з додатками.
34. Реєстр матеріалів досудового розслідування.

- 35.Скарги на рішення, дій чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування.
- 36.Ухвали слідчого судді за результатами оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого чи прокурора під час досудового розслідування.
- 37.Особливості оскарження недотримання розумних строків.
- 38.Оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора.
39. Процесуальні документи, що стосуються міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.
- 40.Форми закінчення досудового розслідування.
- 41.Постанова про закриття кримінального провадження. Клопотання про закриття кримінального провадження.
- 42.Клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.
- 43.Складання та підписання обвинувального акту. Стандарт доказування, застосовний в обвинувальному акті.
- 44.Клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру.
45. Клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру.
- 46.Продовження досудового розслідування.
47. Особливий режим досудового розслідування.
- 48.Поняття, сутність гласних та негласних слідчих (розшукових) дій.
- 49.Клопотання учасників кримінального провадження про проведення слідчих (розшукових) дій.
- 50.Ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на проведення слідчих (розшукових) дій.
- 51.Процесуальне оформлення результатів слідчих (розшукових) дій.
52. Документи, які складаються у зв'язку із проведенням слідчих (розшукових) дій.
- 53.Процесуальне оформлення виклику слідчим, прокурором, судового виклику або приводу.

54. Особливості клопотань учасників кримінального провадження про застосування заходів забезпечення кримінального провадження.
55. Особливості фіксування процесу застосування заходів забезпечення кримінального провадження.
56. Процесуальне оформлення оскаржень рішень, дій чи бездіяльності уповноважених осіб при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження.
57. Рапорт органів досудового розслідування про виявлення кримінального правопорушення.
58. Види угод, що можуть бути укладені у кримінальному провадженні, їх ініціювання та затвердження.

Практична частина (скласти проєкти наступних документів)

1. Запит про надання міжнародної правової допомоги
2. Заява про визнання особи потерпілою
3. Заява про вчинення кримінального правопорушення по відношенню до неповнолітнього
4. Клопотання про видачу особи у зв'язку із кримінальним переслідуванням
5. Клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки
6. Клопотання про накладення грошового стягнення на свідка
7. Клопотання про проведення аудіо,- відеоконтролю місця
8. Клопотання про продовження строку досудового розслідування
9. Клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів та здійснення їх виїмки
10. Обвинувальний акт
11. Повідомлення про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування
12. Повідомлення про закриття кримінального провадження (для прокурора)

13. Повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри
14. Повідомлення про підозру
15. Повідомлення про початок досудового розслідування
16. Повідомлення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії
17. Повістка про виклик
18. Постанова про відновлення досудового розслідування
19. Постанова про доручення призначити захисника для здійснення безоплатної правової допомоги
20. Постанова про закриття кримінального провадження
21. Постанова про зупинення досудового розслідування
22. Постанова про призначення прокурора у кримінальному провадженні
23. Постанова про призначення слідчого у кримінальному провадженні
24. Постанова про знищення матеріальних носіїв, одержаних в ході проведення негласної слідчої (розшукової) дії
25. Протокол допиту неповнолітнього свідка
26. Протокол затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення і була затримана на місці
27. Протокол огляду місця події
28. Протокол огляду місця події, складений до внесення даних до ЄРДР
29. Протокол про тимчасове вилучення документу, що посвідчує користування спеціальним правом
30. Рапорт працівника оперативного підрозділу про виявлення ознак кримінального правопорушення
31. Супровідний лист до обвинувального акту

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212²⁴) від 07 грудня 1984 року, № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213 – 330) від 07 грудня 1984 року, № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>
4. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2000 року, № 2341ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234114#n89>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року, № 4651VІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465117#Text>
6. Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : Наказ МВС України від 08 грудня 2019 року, № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text>
7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 року, № 5076-VІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
8. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02 червня 2011 року, № 3460-VІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року, № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

10. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада 2015 року, № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

11. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 року, № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>

12. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року, № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

13. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 грудня 1993 року, № 3782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>

14. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року, № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

15. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ МВС України від 07 липня 2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>

16. Про затвердження Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України : Наказ МВС України від 14 квітня 2016 року, № 296. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0884-16#Text>

17. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27 квітня 2020 року, № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>

18. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України,

Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>

19. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : Наказ Офісу Генерального прокурора від 30 червня 2020 року, № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>

20. Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 року, № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

21. Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 року, № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text>

22. Про інформацію: Закон України від 02 жовтня 1992 року, № 2657-XII / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

23. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 року, № 1698-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>

24. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року, № 2469-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2163-19/print1509543369819103>

25. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року, № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

26. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : Наказ МВС України від 06 липня 2017 року № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>

27. Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції : Наказ МВС, МОЗ від 06 липня 2016 року, № 612/679. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1051-16#Text>

28. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року, № 1697-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
29. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 року, № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>
30. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16 січня 2003 року, № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Tex>
31. ДСТУ 4163:2020 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів»

Основні джерела

1. Аленін Ю. Особливості відкриття матеріалів іншій стороні за новим КПК України: здобутки та прорахунки. Юридичний вісник. 2013. № 4. С. 89–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2013_4_17
2. Басиста І. В. Прийняття і виконання процесуальних рішень слідчого на стадії досудового розслідування: теоретичні і практичні проблеми: монографія. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 599 с.
3. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів під час досудового розслідування: навч. посібник / Р. І. Благута, М. П. Климчук, В. М. Сакал та ін. К.: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2014. 215 с.
4. Глобенко Г. І. Окремі питання процесуального порядку закінчення досудового розслідування. Право і Безпека. 2016. № 4. С. 60–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2016_4_13
5. Європіна Л. Обвинувальний акт у кримінальному провадженні. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 3 (15). С. 61–72. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/3-2017/evropina.pdf>

6. Запотоцький А. П., Савицький Д. О. Документи як процесуальні джерела доказів у кримінальному судочинстві: монографія. К.: БМК, 2011. 220 с.
7. Зразки кримінально-процесуальних документів: науково-практичний посібник / за ред. М. П. Стрельбицького. К.: Істина, 2006. 176 с.
8. Ковальчук С. О. Процесуальний порядок відкриття матеріалів кримінального провадження. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 190–195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_2_35
9. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар / відп. ред. С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Х.: Одісей, 2013. 1104 с.
10. Крушинський С. Процедура відкриття матеріалів іншій стороні у кримінальному судочинстві України. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XIX звіт. наук.- практ. конф. 7–8 лют. 2013 р. / Юрид. фак. Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка. Львів, 2013. С. 330–331
11. Мартовицька О. В., Юхно О. О. Актуальні питання надання правової допомоги у кримінальному провадженні: монографія. Харків. нац. ун-т внутрішніх справ. Х.: Панов, 2015. 223 с.
12. Процесуальні документи прокурора у кримінальному провадженні: наук.-практ. посібник: у 2 т. Т. 1. Процесуальні документи прокурора під час досудового розслідування / І. І. Присяжнюк, Ю. Г. Севрук, О. В. Геселев та ін.; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. К., 2016. 371 с.
13. Процесуальні документи прокурора у кримінальному провадженні: наук.-практ. посібник: у 2 т. Т. 2. Процесуальні документи прокурора у судовому кримінальному провадженні / І. І. Присяжнюк, О. М. Толочко, Г. В. Попов та ін.; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. К., 2016. 286 с.

14. Процесуальні документи у кримінальному провадженні. Зразки. Роз'яснення: наук.-практ. посібник / за заг. ред. М. А. Погорецького та О. П. Кучинської. К.: Юрінком Інтер, 2015. 560 с.
15. Процесуальні документи у кримінальному провадженні. Зразки. Роз'яснення: наук.-практ. посібник / кол. авт.; за заг. ред. М. А. Погорецького, О. П. Кучинської. К.: Юрінком Інтер, 2015. 560 с.
16. Рожнова В. В. Кримінально-процесуальна форма та її значення. Проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства України на сучасному етапі. К., 2011. С. 81–83
17. Сірко Б. П. Нагляд прокурора за виконанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва: навч. посібник / Б. П. Сірко; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Чернівці: Технодрук, 2016. 263 с.
18. Складання кримінально-процесуальних документів у досудовому провадженні. К.: КНТ, 2013. 376 с.
19. Торбас О.О., Стоянов М.М., Завтур В.А. Закриття кримінального провадження у зв'язку із декриміналізацією кримінального правопорушення: аналіз рішення Конституційного Суду України у справі щодо презумпції невинуватості. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 262-268
20. Торбас О.О. Попередній арешт майна в кримінальному процесі України: аналіз правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 622-625
21. Торбас О.О., Ренкас А.А. Щодо сутності поняття «повідомлення про підозру» у кримінальному процесі. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 3 (81). С. 210-216
22. Торбас О. О. Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України: монографія / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса: Юрид. літ., 2015. 167 с.
23. Аленін Ю. П. Прийняття процесуальних рішень за новим кримінальним процесуальним законодавством України :

навч.- метод. посібник / Ю. П. Аленін, В. Г. Пожар, І. В. Гловюк та ін. – Одеса : Фенікс, 2012. 138 с.

24. Глинська Н.В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень : монографія / Н.В. Глинська. К.: Істина, 2014. 558 с.

25. Марочкін О.І. Мотивування процесуальних рішень слідчого: моногр. К.: Національна академія прокуратури України, 2015. 214 с.

26. Письмові процесуальні документи досудового розслідування податкових злочинів : практикум : навч. посіб. / Г.Л. Чигрина, В.А. Некрасов, Р.С. Дребаш та ін. – Ірпінь : Видавництво НУДПСУ, 2016. 558 с.

27. Практикум зі складання кримінально-процесуальних документів: [Навчально-метод. матеріали для курсантів 4 курсу НАВС] / В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, О.Ю. Хабло, К.Г. Горелкіна. – К.: Національна академія внутрішніх справ, 2012. 28 с.

28. Практикум зі складання процесуальних документів [Текст]: робоча. навч. прогр. / [уклад.: О.В. Александренко, О.А. Осауленко, А.В. Самодін]. -К.: Нац. акад. внутр. справ, 2011. – 56 с.

29. Процесуальні документи у кримінальному провадженні. Зразки. Роз'яснення : наук-практ. посібник / колектив авторів; за заг ред. М.А. Погорецького, О.П. Кучинської. – К. : Юрінком Інтер, 2015. 560 с.

30. Складання процесуальних документів з процесуального керівництва та підтримання державного обвинувачення: навчально-методичний комплекс / М.С. Туркот, О.В. Єні, В.В. Козій, Л.Б. Коваленко, І.В. Вернидубов, В.В. Севрюков, Н.В. Лісова, Н.О. Сиротіна, Л.А. Хрустова, В.Ф. Гаєвий, А.М. Орлеан, Н.М. Ленчевська, Г.В. Попов, Н.Є. Міняйло. – К.: Видавничий центр Національної академії прокуратури України, 2014. 44 с.

31. Складання процесуальних документів у кримінальному провадженні: навчально- методичний комплекс для студентів магістратури денної форми навчання / уклад.: О.М. Толочко, Г.П. Власова, Г.К. Кожевніков,

І.І. Присяжнюк, Г.О. Ганова, О.В. Сапін. – К.: Національна академія прокуратури України, 2013. 72 с.

32. Дикий О.В., Сидорчук В.В. Поняття OSINT та суміжні категорії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024, № 9. С.332-336. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-9/78>

33. Ісмайлов К.Ю. Особливості кримінальної розвідки з відкритих джерел як інструмент збирання оперативної інформації. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 2. С. 110-113

34. Карпенко А.О., Мусієнко В.А., Шугалій О.О., Пономаренко З.М. Аналіз інструментів збору розвідувальної інформації з відкритих джерел. *Вісник Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут. Комунікаційні та інформаційні системи*. Київ: ВІТІ, 2022. № 1 (3). С. 18-25

35. Мандриченко Ж.В., Марчук А.І., Сидорчук В.В. Дискреційні обставини, які враховуються слідчим суддею під час визначення розміру застави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. №2. С.94-100. DOI <https://doi.org/10.32782/392284>

36. Мандриченко Ж.В., Сидорчук В.В. Судова практика проведення окремих слідчих (розшукових) дій під виглядом огляду місця події. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 11–12 лютого 2022 р.)*. – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2022. С. 70-72;

37. Минько О. В., Іохов О. Ю., Оленченко В. Т., Власов К. В. Використання технологій OSINT для отримання розвідувальної інформації. *Системи управління, навігації та зв'язку*. 2016. Вип. 4. С. 81–84. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/suntz2016422>

38. Світличний В.А., Петров К.Е. Від ідентифікації комп'ютера до ідентифікації користувача у мережі Інтернет. *Актуальні питання діяльності правоохоронних органів у сфері протидії кіберзлочинності* : матеріали

Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 12 листоп. 2014 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Права людини, 2014. 200 с.

39. Сидорчук В.В. Особливості повноважень слідчих, які розслідують корупційні злочини. *ТЕОРЕТИКО ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ* : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 10 грудня 2021 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 302-306. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19930/Сидорчук%20В.В.%20Особливості%20повноважень%20слідчих%20с%20які%20розслідують%20корупційні%20злочини.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

40. Сидорчук В.В. Підслідність корупційних злочинів. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 12 грудня 2019 року. Ч.2. С. 420-423. URL: https://www.naiaiu.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zahodi/konferencii/2019/tezy_konf_12122019_p2.pdf

41. Сидорчук В.В. Характеристика окремих повноважень слідчого, пов'язаних з початком досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №11, С.737-740. URL: http://lsej.org.ua/11_2021/188.pdf

42. Сидорчук В.В. Щодо деяких питань підслідності у кримінальному процесі України. *Juris Europensis Scientia*. 2021. №2. С. 100-104. URL: <http://chernvisn.onua.edu.ua/index.php/chern/article/view/214/291>

43. Стародубов С.В., Д'ячкова М.О., Сидорчук В.В. Визнання доказів, отриманих внаслідок проведення огляду недопустимими: аналіз судової практики. *Науковий юридичний електронний журнал*. 2023. № 5. С. 375-378. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/92>

44. Стародубов С.В., Д'ячкова М.О., Сидорчук В.В. Щодо судової практики недопустимості отриманих доказів внаслідок проведення слідчого

експерименту. *Вісник Львівського торгівельно-економічного університету*. 2023. № 13. С. 58-64. DOI <https://doi.org/10.32782/2616-7611-2023-13-1>

45. Торбас О.О. OSINT при розслідуванні кримінальних правопорушень : підручник / О.О. Торбас. - Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 180 с.

46. Яровой Т.С. OSINT, як перспективний інструмент контролю за лобістською діяльністю в контексті державної безпеки. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № 4 (6). С. 201-208

47. Яфонкін А. О. Обіг неправдивої інформації у засобах масової комунікації в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 2–3 (6–7). С. 153–158

48. Практикум зі складання процесуальних документів : навч. посібник / Кол. авт. – 2-е вид., перероб. і доп. – Дніпро : Ліра ЛТД, 2017. 308 с.

49. Складання кримінальних процесуальних документів на стадії досудового розслідування: навч. посібник / Р. І. Благута, А.-М. Ю. Ангеленюк, Ю. В. Гуцуляк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 384 с.

50. Складання процесуальних документів у досудовому розслідуванні: навчально-методичний посібник / Аленін Ю.П., В.Г. Пожар, О.О. Торбас. [електронний ресурс] Одеса, 2020. 79 с.

51. Процесуальні документи досудового слідства (збірник зразків) : наук.-практ. посіб. / [Ю.М. Рябуха, С.С. Кудінов, А. З. Швець та ін.]. – Харків : Право, 2021. – 552 с.

Додаткові джерела

1. Ostrohliad, O., Torbas, O., Zavtur, V., Sydorchuk, V., & Fedoriv, O. (2021). Effectiveness standards for investigation of corruption crimes: Theory and practice. *Amazonia Investiga*, 10 (44), 295-306. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1734>

2. Bazhenova A., Desyatnik A., Mudretska H., Rakipova I. Ensuring the detection of property in the institute of property seizure. *Amazonia investiga*. 2021. Vol. 10 Num. 42. P. 236-247. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1673>
3. Д'ячкова М.О., Сидорчук В.В., Лепетуха М.В. Деякі питання обмеження таємниці досудового розслідування в роботі ЗМІ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С.407-411. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/90>.
4. Забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності : навч. посібник / Кол. авт.; за ред. д.ю.н., доц. В.О. Боняк. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 224 с.
5. Жарков Я. М. Наукові підходи щодо визначення суті розвідки з відкритих джерел. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2013. Вип. 30. С. 38-41
6. Жмур Н.В., Землянікіна М.П. Історія становлення та сучасний стан технології пошуку інформації OSINT. *Юридичний вісник*. 2022, № 3 (64). С.95-101
7. Мандриченко Ж.В., Сидорчук В.В. Принцип суб'єктивної осудності як підстава для визнання реабілітуючими окремих підстав закриття кримінального провадження. *Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 4–5 лютого 2022 р. – Дніпро: ГО «Правовий світ», 2022. С. 61-63;
8. Пашнєв Д.В. Стратегія забезпечення кримінологічної кібернетичної безпеки органами внутрішніх справ. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2014. № 8. URL: http://files.visnikkau.org/200000574-2ccb52dc47/Visnyk8_10.pdf
9. Подобний О.О., Мудрак І.В. Особливі порядки кримінального провадження: навчально-методичний посібник. Одеса: Фенікс, 2018. 236 с.

10. Ракіпова І. В. Правозахисна комунікація потерпілого у кримінальному провадженні України: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2021. 496 с.

11. Ракіпова І. В. Теоретичні, правові та праксеологічні засади правозахисної комунікації потерпілого у кримінальному провадженні : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09 / Ракіпова, Інна Василівна. – Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, 2023. – 544 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/309a09cf-7ab0-41e5-b6bd-d536dfb47098>

12. Ракіпова І. В. Забезпечення права потерпілого на представництво в кримінальному провадженні. *Часопис Київського університету права*. 2021. №4. С. 135-140. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/issue/view/85/%E2%84%964-2021>

13. Ракіпова І., Підгородинська А., Мельник А. Щодо окремих прав потерпілого та попередження його вторинної віктимізації в кримінальному провадженні України. *Юридичний вісник*. 2023. №4. С. 71-78.

14. Ракіпова І. В., Пожар В. Г. Специфіка комунікації потерпілого в апеляційному та касаційному провадженні: окремі проблеми. *Право і суспільство*. № 4. 2021. С. 217-225. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2021/4_2021/31.pdf

15. Ракіпова І. В., Пожар В. Г. Комунікація потерпілого в судовому провадженні у першій інстанції: окремі питання. *Прикарпатський юридичний вісник*. № 2. 2021. С. 96-101. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/882>

16. Rakipova Inna, Podobnyi Oleksandr, Smirnov Maksim, Ulianov Oleksiy, Chipko Nataliia. Communication of the victim in the criminal proceedings of Ukraine in the conditions of martial law. *DIXI*. vol. 25. n. 2, julio-diciembre. 2023. 1-18.

17. Сидорчук В.В. Категорія «Ефективне розслідування» у практиці ЄСПЛ. *Актуальні проблеми сучасної освіти та науки: теорія, методологія, практика*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної

конференції (Полтава, 15 листопада 2021 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2021. С. 49-50. URL: http://www.economics.in.ua/2021/12/blog-post_6.html

18. Сидорчук В.В. Кримінально-процесуальна діяльність слідчого, направлена на забезпечення належної процесуальної процедури до підозрюваного і обвинуваченого в контексті статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Права людини – пріоритет сучасної держави* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 10 грудня 2021 року) / відп. ред. С.В. Ківалов. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 421-424. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16066/Права%20людини_10.12.2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y

19. Сидорчук В.В. Окремі питання дисциплінарної відповідальності детективів НАБУ. *Економіка, фінанси, облік та право: проблеми та перспективи розвитку*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 17 листопада 2021 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2021. Ч. 2. С.232-233. URL: http://www.economics.in.ua/2021/12/2_10.html

20. Сидорчук В.В. Окремі питання правового статусу інформації мобільного телефону. Матеріали Всеукраїнського круглого столу «Трансформація українського суспільства в цифрову еру» (м. Одеса, 25 березня 2022 р.). Одеса, 2022. С. 57-62. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/18119/Матеріали_Всеукраїнського_круглого_столу_«Трансформація_українського.pdf?sequence=1&isAllowed=y

21. Сидорчук В.В. Питання щодо наявних підходів до розуміння ефективності досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень. *Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю.П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред.: Л.І. Аркуша, О.О. Торбас, В.А. Завтур ;

Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. С. 114-118. URL:

<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16008/Кримінальна%20юстиція%20сучасної%20України....pdf?sequence=3&isAllowed=y>

22. Сидорчук В.В. Поняття та види правового статусу слідчого. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 140-142. URL: http://apnl.dnu.in.ua/3_2019/35.pdf

23. Сидорчук В.В. Поняття, ознаки та види процесуальної незалежності слідчого. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя. 2021. № 4. С. 544-547. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/136.pdf

24. Сидорчук В.В. Співвідношення понять процесуальної самостійності і незалежності слідчого. *Електронне наукове фахове видання: Порівняльно-аналітичне право*. 2020. №1. С. 579-582. URL: <http://par-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/1-1.pdf>

25. Сидорчук В.В. Щодо деяких видів процесуальної самостійності слідчого. *Правові засади діяльності правоохоронних органів: збірник наукових статей, тез доповідей за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (11 грудня 2020 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків). Серія «Сектор безпеки України»*. Вип. 36. Харків: Друкарня Мадрид, 2020, С. 87-88. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19924/Сидорчук%20В.%20В.%20Щодо%20деяких%20видів%20процесуальної%20самостійності%20слідчого.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

26. Сидорчук В.В. Щодо деяких видів юридичної відповідальності слідчого. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 5 . С. 132-136. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2022/01/VJHR_5_2021-Last.pdf

27. Сидорчук В.В., Кучеров Д.С. До питання зміни правової регламентації санкціонування застосування окремих кримінальних процесуальних засобів під час воєнного стану. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття:*

синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2.– 828 с.

28. Стародубов С.В., Сидорчук В.В. Щодо засад публічності та гласності і відкритості судового провадження та повного фіксування технічними засобами судового засідання і процесуальних дій у кримінальному процесі. International scientific-practical conference “Modern trends and prospects for the development of science, education and society”: conference proceedings (Aarhus, Denmark, August 10, 2023). Aarhus, Denmark: Scholarly Publisher ICSSH, 2023. Р. 35-37. URL: <http://www.economics.in.ua/2023/08/10.html>

29. Стародубов С.В., Сидорчук В.В. Щодо окремих питань стосовно засади законності у кримінальному процесі. Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (26 червня 2023 року, м. Київ): 3б. тез наук. праць / за заг. редакцією М.В. Трофименко. Київ: МДУ, 2023. С. 178-181

30. Стародубов С.В., Сидорчук В.В. Щодо функціональної спрямованості діяльності прокурора на стадії досудового розслідування. Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 25–26 лютого 2022 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2022. С.85-89

31. Стоянов М. М., Сидорчук В. В. Процесуальний статус слідчого, його складники. *Політологія, соціологія, право*. 2021, 2(50). С. 167-171. URL: <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2021/2/30.pdf>

32. Стоянов М.М., Сидорчук В.В. Елементи засади законності. *Доктринальні та правозастосовні проблеми кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності* : матеріали Міжнар.

наук.- практ. конф., присв. 10-й річниці набуття чинності Кримінального процесуального кодексу України (м. Одеса, 9 грудня 2022 р.) [Електронне видання] / уклад.: Л.І. Аркуша, О.О. Торбас, В.А. Завтур ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. С. 35-38

33. Федорчук С. Цілі і завдання інтернет-розвідки. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання: матеріали IX Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції, 20-21 квітня 2016 року* - Т. : ТНТУ, 2016. Том 1. С. 116-117

Ресурси відкритого доступу

1. Каталог правових сайтів України - <http://pravoved.in.ua>
2. Єдиний веб-портал послуг - <http://www.kmu.gov.ua>
3. Національне антикорупційне бюро України - <https://nabu.gov.ua>
4. Офіс генерального прокурора - <http://www.gp.gov.ua>
5. Служба безпеки України - <http://www.sbu.gov.ua>
6. Міністерство внутрішніх справ - <http://www.mvs.gov.ua>
7. Департамент кіберполіції Національної поліції України - <https://cyberpolice.gov.ua>
10. Антирейдерський союз підприємців України - <http://antiraiders.org.ua>
11. Центр протидії корупції - <http://antac.org.ua>
12. Державний земельний кадастр - https://e.land.gov.ua/auth_select
13. Система закупівель ProZorro - <https://prozorro.gov.ua/uk>
14. Фонд державного майна. Кабінет користувача єдиної бази даних звітів про оцінку - <https://evaluation.spfu.gov.ua/>
15. Єдиний державний реєстр судових рішень - <https://reyestr.court.gov.ua/>
16. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань - <https://usr.minjust.gov.ua/content/free->

search

17. Державний реєстр речових прав на нерухоме майно -
<https://online.minjust.gov.ua/rtp/>

18. Єдиний державний реєстр декларацій - <https://public.nazk.gov.ua/>

19. Автоматизована система виконавчого провадження -
<https://asvpweb.minjust.gov.ua/#/search-debtors>

20. Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або
пов'язані з корупцією правопорушення - <https://corruptinfo.nazk.gov.ua/>

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**СКЛАДАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧИХ ТА
ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ У ПРАВООХОРОННІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для підготовки до практичних занять та самостійної роботи
здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 26 «Цивільна безпека»
зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»

Електронне видання

Укладачі:

Торбас Олександр Олександрович

Ракіпова Інна Василівна

Дикий Олег Вікторович

Стоянов Микола Миколайович

Мандриченко Жанна Василівна

Сидорчук Владислав Васильович

В авторській редакції